

PRELUCRAREA PIELII – PARTE INTEGRANTĂ A CULTURII MATERIALE A OMULUI

Doina-Maria Crecangă

Prelucrarea pielii este artizanatul ce a durat din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, pielea fiind un material organic, care a avut o durată îndelungată de folosință. Arheologia a împărțit istoria culturii omului după natura materialelor pe care acesta le-a utilizat pentru a-și face uneltele necesare. Se vorbește despre epoca pietrei, a bronzului, a fierului ș.a. Epoca pielii n-a fost luată în considerare deși este cea mai veche și a durat cel mai mult. Dar, în împărțirea pe epoci de cultură, arheologia se bazează pe documente palpabile găsite, ceea ce nu este posibil în cazul materialelor organice. Este motivul pentru care nu se cunoaște nici o epocă a lemnului. E greu de găsit piei din antichitate și cu atât mai mult din timpuri preistorice, iar cele câteva descoperiri modeste de fragmente, din lipsa cunoștințelor suficiente n-au putut fi conservate și s-au pierdut.

Răspândită în întregul Orient și mai apoi în spațiile mediteraneene, pielea, pe lângă pergament, a fost unul din cele mai vechi materiale folosite pentru confectionarea unor obiecte funcționale cum ar fi: articole vestimentare (acoperitori pentru cap, încălțăminte, șorturi, bretele, brățări, mănuși), piese de harnașament (șei pentru cai, hamuri), articole militare (tolbe pentru săgeți, scuturi), bărci, teci pentru cuțite și pumnale dar și pentru realizarea unor obiecte folosite în economia casnică (corturi, acoperitori pentru pereți sau mobilier, vase etc.), pentru realizarea unor instrumente muzicale (tobe) sau pentru obiecte de artă (piele pictată, tablouri decorative). De asemenea, trebuie remarcată folosirea pielii sau a pergamentului, ca suport de scriere, sau ca materiale pentru învelirea cărților (coperti) precum și pentru protejarea sulurilor de papirus.¹

Textele scrise și descoperirile arheologice, atestă faptul că, atât pieile crude cât și cele tăbăcite au fost frecvent folosite, încă din cele mai vechi timpuri (Codul lui Hammurapi la art. 274 relatează despre cei ce se ocupau cu prelucrarea pieilor).

Există unele informații cu privire la practicile de prelucrare a pieilor, cercetătorul R. Reed prezintă mai multe tehnici și metode de prelucrare a pieilor folosite în Mesopotamia cu aproximativ 2500 ani î.e.n., în Egipt cu aproximativ 1500 de ani î.e.n. precum și din antichitatea greco-romană, între secolul al VI-lea, până în anul 400 î.e.n. (Edictul lui Diocetian) dar procedeele prin care pieile crude erau transformate în piei tăbăcite, sunt incomplete, iar datele lăsate de unii scriitori antici sunt insuficiente și lacunare.²

Date referitoare la piele și la modalități vechi de prelucrare ne-au parvenit și de la scriitorii greci și romani cum au fost Herodot, Dioscoride, Plinius cel Bătrân, fără a exclude literatura rabinică. Produsele tăbăcirilor romani, ale diferitelor ateliere de încălțăminte sau harnașamente din Europa și din întregul Imperiu roman sunt frecvente în săpăturile arheologice.

Este sigur că, în această perioadă acest domeniu s-a dezvoltat, fiind prelucrate piei de la animale de specii diferite, cu proprietăți deosebite și folosite în cele mai diverse scopuri, a crescut cererea socială, mai ales din partea armatei angajată în campanii militare continue.

Cultura și tehnologia evreiască a fost în mare parte adoptată de la popoarele vecine, în special din Egipt și Mesopotamia și a fost un noroc că poporul evreu s-a interesat profund nu numai de păstrarea învățămintelor morale și etice ale tradiției mozaice pe care o păzeau fariseii, dar și de regulile ce guvernau fiecare aspect al vieții și comportării de toate zilele, incluzând astfel și

activitățile comune ca prepararea pielii și a pergamentului. În atitudinea evreilor față de fabricarea pielii și de ocupațiile înrudite există două aspecte. Prepararea pielii pentru obținerea materialului de scris, ca de exemplu pergamentul, ce era folosit pentru cărți sacre, era considerată o profesiune onorabilă, dar munca tăbăcarului era disprețuită. Această atitudine de condamnare își are originea în materialele folosite de acesta (manipularea animalelor sacrificate, folosirea bălegarului și a urinei, mirosurile și murdăria ce le însoțeau) și avea drept rezultat dirijarea așezării lor la o anumită distanță și poziție față de oraș, hotărâtă de direcția vântului. Aceste principii s-au respectat până în zilele noastre și au ajutat arheologii să identifice funcția pe care au avut-o clădirile găsite izolat. Textele rabinice dau referințe precise despre metodele și substanțele folosite pentru prelucrarea pieilor.

Nu s-a putut stabili exact, ne mai existând urme, dacă „cărțile” scrise de scribi, folosite încă înainte de 1000 î.e.n., erau din papyrus sau pergament deoarece din reprezentările picturale ale scribilor ținând în mână sulurile nu se poate decide. De la sfârșitul sec. VI î.e.n. există dovezi că pielea era folosită pentru sulurile sfinte, în scrisoarea lui Aristee care povestește despre recepționarea sulurilor evreiești de către Ptolemz Philadelphus. Mai târziu sulurile au devenit motiv comun în arta iudaică, atingând statutul de simbol naționalist și religios, fiind aplicate pe monezi, obiecte din sticlă, inscripții funerare.

„Diftera” era o formă de pergament potrivită pentru folosirea de zi cu zi dar nu era acceptat pentru folosiri rituale. Cu timpul obținerea materialului de scris devine sarcina scribului însuși, iar religia cerea ca pergamentul pentru scopuri rituale să provină de la un animal curat (așa cum prevede Vechiul Testament care menționează care sunt aceste animale). În „Soferim” sunt date amănunțit metodele de obținere a pergamentului.

E destul de ciudat că metodele de prelucrare a pieilor s-au dezvoltat atât de puțin din antichitate până în timpurile moderne. Se pare că împărțirea socială, atât în Grecia cât și în Roma Antică, în administratori și lucrători, a dus la o discrepantă între studiul înalt al iscusinței și succesului tehnicii și sărăcia documentelor despre cunoștințele implicate. Aceasta este baza ciudatului paradox al științei grecești, care din sec. V î.e.n. și până la decăderea a fost amiteza Egiptului și Mesopotamiei. Aici a apărut stigmatul ocupațiilor manuale, incluzând și tăbăcăriul („ceea ce nu se numeau arte mecanice au căpătat un stigmat social în orașele noastre – Xenophon Ceconomicus”).

Neglijarea de către romani a inovațiilor tehnice își are originea în preocuparea intensă pentru campanii militare, întrucât întreaga lume vestică era în puternică agitație. Triburile de goți, vandali, franci și huni s-au năpustit asupra granițelor estice ale Imperiului Roman și războiul, foametea, mormintele au pustii lumea civilizată. Invazia mongolă de mai târziu a traversat de asemenea Europa dar, la începutul sec. VII triburile nomade de semiți originari din Arabia au inițiat un val de cucerire islamică care s-a năpustit prin Persia, Siria, Armenia, Egipt și Africa de Nord, Italia și Spania, chiar și în Franța. Acest imperiu arab era până la urmă, constituit numai din câteva țări, dar importanța lui în răspândirea vechilor practici meșteșugărești din Orientul Mijlociu și a culturii grecești pe un vast teritoriu (incluzând o parte din Europa până în Anglia) este profundă.

În Spania, arabii au lăsat o splendidă moștenire de tehnologie îmbogățind viața de toate zilele a peninsulei. În agricultură au introdus irigațiile și plante noi ca: trestia de zahăr, citrice, orez și bumbac. Ei au dezvoltat multe industrii ca: sticlăria, producerea de textile din bumbac și lână, vopsitorii, tăbăcării, fabricarea hârtiei și a zahărului rafinat, în timp ce mineritul se practica pentru aur, argint, mercur și alte materiale. Textilele erau manufacturate la Cordoba și Malaga, carpete la Beza, sticlărie la Valencia și Malaga, arme la Cordoba și Toledo, piele la Cordoba și hârtie la Valencia și Jativa. Multele cuvinte arabe care se găsesc în activitățile de comerț și meșteșugărești oglindesc cât de adâncă a fost penetrația islamică.

Cordoba, capitala maură a Spaniei, un centru de învățătură, a fost de asemenea și locul de origine a unei prospere industrii de piele, aici funcționând unul din centrele europene, în care arabii au dezvoltat până la artă acest meșteșug, dând numele său produsului – piele de Cordoba. Original

această piele se făcea din capră sau porc (apoi din piele de cal despicată) fiind cunoscută pentru deosebita calitate a suprafeței, sulețe și umbre, culori atractive.

Metodele și materialele folosite de arabi în Spania, au rămas virtual neschimbate în întreaga Europă până la ultimele decenii ale sec. XIX. Principala contribuție a lor este aceea de a fi permis largă răspândire a teoriilor și practicilor antice. Folosind aceste cunoștințe, meșteșugarii din Imperiul Islamic au dezvoltat arta lucrului în lemn, metal, piele tăbăcită și piatră, fildeș, sticlă, textile și covoare, creând un nou stil propriu, islamic. Din contactul cu civilizația islamică, creștinii ce au studiat în Spania au câștigat cunoștințe și idei.

Biserica creștină a avut un rol important în istoria materialelor de scris, deoarece răspândirea Bibliei necesita mult pergament. Ea trebuia să fie scrisă pe un material rezistent, să poată fi transportată la distanțe mari și păstrată timp îndelungat, de aceea pergamentul a devenit cel mai important material de scris în Evul Mediu Timpuriu. Pielea, bineînțeles, a continuat să fie fabricată pentru o largă varietate de scopuri, dar ca suprafață de scris a fost de mică importanță. A fost însă un material ideal pentru acoperirea lemnului de stejar care forma coperta multor cărți manuscrise, în special volumele „in folio”.

Din China, ajungând în țările culturii islamice, în Bagdad la sfârșitul sec. VIII și în Alexandria la începutul sec. X, hârtia a intrat în Europa prin Grecia, ajungând încet să înlocuiască pergamentul și pielea, mai ales după descoperirea tiparului. S-a continuat producerea și folosirea pergamentului, dar pe o scară mult redusă. Pielea, material folosit la confecționarea diferitelor obiecte necesare vieții de toate zilele, și-a menținut importanța până în zilele noastre.

Aflate în muzee sau în alte tipuri de colecții există numeroase obiecte vechi confecționate din piele, care se găsesc în diferite stadii de deteriorare. Fie că este vorba despre materiale simple sau decorate, despre articole de îmbrăcăminte sau coperte de carte, indiferent de modul de prelucrare, pentru toate acestea trebuie să se găsească soluțiile optime de conservare și restaurare.

NOTE

1. Sofia Știrban, *Conservarea preventivă a obiectelor arheologice pe suport organic*, Editura Aeternitas, Alba/Iulia 2002
2. R. Reed, *Vechi pergamente, piei crude și prelucrate*, în *Probleme de patologie a cărții. Culegere de material documentar*, vol.18, 1982, p.98
3. H.J. Plenderleith, *The conservation of Antiquities and Works of Art. Treatment, Repair and Restoration*, London, Oxford, New York, Toronto, 1956, vol.I, cap.II.

Abstract

The paper presents a short history skin of processing trade that has lasted until nowadays, leather having the longest standing of use and being used to create a large scale of artefacts.

Being included in museum or in other types of collections, there are many patrimony objects, made of leather, which are in different stages of deterioration. Either it is about simpler decorated objects, or clothes or look covers, no matter the way of processing, for all these must be found the best solutions of conservation and restoration, so that these historic testimonies should be transmitted to the next generation.